

Sygn. akt II CSK 587/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 września 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)

SSN Bogumiła Ustjanicz

SSN Kazimierz Zawada (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa P. Spółki jawnej J. i S. z siedzibą
w Z.

przeciwko P. Spółce Akcyjnej z siedzibą w P.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 10 września 2015 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 16 kwietnia 2014 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, pozostawiając temu Sądowi
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Strona powodowa wniosła o zasądzenie od P. S. A. kwoty 195.413,31 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 21 września 2010 r. W uzasadnieniu pozwu wskazała, że strony w dniu 8 maja 2008 r. zawarły umowę franczyzy. Pozwana spółka miała sprzedawać stronie powodowej (franczyzobiorcy) paliwa. Załącznik nr 3 do tej umowy regulował cenę paliw sprzedawanych franczyzobiorcy. W styczniu 2009 r. strona pozwana podwyższyła cenę paliw o 50 zł za 1 m³, powołując się na konieczność wdrożenia ustawy o biokomponentach i biopaliwach. Dochodzona kwota stanowi różnicę za okres od stycznia do grudnia 2009 r. między sumą, którą strona powodowa zapłaciła za nabyte paliwo według podwyższonej ceny, a sumą, którą zapłaciłaby, gdyby do podwyżki nie doszło. Płacąc za paliwo według podwyższonej ceny poniosła ona szkodę spowodowaną nienależytym wykonaniem umowy przez stronę pozwaną, zgodnie zatem z art. 471 k.c. strona pozwana zobowiązana jest do naprawienia tej szkody.

Wyrokiem z dnia 25 maja 2012 r. Sąd Okręgowy zasądził od strony pozwanej na rzecz strony powodowej kwotę 191.427,96 zł; w pozostałym zakresie powództwo oddalił. Podstawę prawną zasądzenia stanowiły przepisy o nienależnym świadczeniu. Sąd Okręgowy uznał, że strona powodowa zgodnie z zawartą umową nie była zobowiązana do zapłaty stronie pozwanej tej części uiszczonej kwoty, którą zapłaciła wskutek podwyższenia ceny.

Na skutek apelacji strony pozwanej Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 27 grudnia 2012 r. uchylił wyrok Sądu Okręgowego z dnia 25 maja 2012 r. i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, Sąd Okręgowy naruszył art. 321 § 1 k.p.c. Orzekł o przedmiocie nieobjętym żądaniem pozwu. Domaganie się przez powoda odszkodowania z tytułu nienależytego wykonania umowy w związku z przytoczonymi okolicznościami faktycznymi na poparcie żądania pozwu nie pozwalało na rozstrzygnięcia sprawy na podstawie przepisów o nienależnym świadczeniu.

Wyrokiem z dnia 21 czerwca 2013 r. Sąd Okręgowy ponownie zasądził od strony pozwanej na rzecz strony powodowej kwotę 191.427,96 zł. Jako

podstawę rozstrzygnięcia wskazał art. 471 k.c. W uzasadnieniu wyjaśnił, że strona pozwana podnosząc cenę paliwa uczyniła to z naruszeniem umowy wiążącej strony.

Zaskarżonym skargą kasacyjną wyrokiem z dnia 16 kwietnia 2014 r. Sąd Apelacyjny zmienił wyrok Sądu Okręgowego z dnia 21 czerwca 2013 r. i oddalił powództwo. Sąd Apelacyjny podzielił pogląd Sądu Okręgowego, że podwyższenie ceny przez stronę pozwaną było bezpodstawne i uznał - tak jak Sąd Okręgowy - iż strona pozwana nienależycie wykonała swoje zobowiązanie wynikające z umowy zawartej ze stroną powodową. Mimo to, w ocenie Sądu Apelacyjnego, nie było podstaw do uwzględnienia żądania strony powodowej na podstawie art. 471 k.c., ponieważ strona powodowa nie wykazała, że „podwyższenie ceny referencyjnej spowodowało u niej szkodę w postaci określonego uszczerbku majątkowego”. O doznaniu przez stronę powodową szkody można by mówić tylko wtedy, gdyby „wzrost ceny paliwa nie odbił się w cenie detalicznej”, czyli gdyby została obniżona „marża strony powodowej uzyskiwana ze sprzedaży paliwa odbiorcom detalicznym”.

W skardze kasacyjnej strona powodowa zarzuciła, że wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 16 kwietnia 2014 r. został wydany z naruszeniem art. 6 i 471 w związku z art. 361 k.c. oraz z naruszeniem art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Artykuł IV załącznika nr 3 do umowy franczyzy z dnia 8 maja 2008 r. zawiera postanowienia dotyczące ceny sprzedaży paliw franczyzobiorcy. Artykuł IV § 2 pkt 1 stanowi, że sprzedaż paliwa franczyzobiorcy następuje za cenę ustaloną na podstawie danych (notowania na wymienionych giełdach) wskazanych w pkt 2 w dniu zamówienia paliwa - określoną jako cena referencyjna – powiększoną o marżę spółki P. w wysokości oznaczonej w § 4 pkt 1 oraz o zdefiniowane w § 5 pkt 1 podatki i opłaty należne Skarbowi Państwa. Ponadto art. IV § 5 pkt 2 zastrzega, że „w przypadku wprowadzenia przez właściwe władze powszechnie obowiązujących przepisów prawa nakładających na producentów, sprzedawców lub innego rodzaju dystrybutorów paliw nieznane dotąd obowiązki fiskalne lub inne obowiązki kosztowe, P. może zwiększyć cenę referencyjną o takie koszty, jakie poniósł w związku z wprowadzeniem nowych przepisów prawa”.

Z przytoczonych postanowień załącznika do umowy franczyzy wynika, że strony ustaliły, iż w zawieranych przez nie umowach sprzedaży paliwa wysokość ceny wyznaczają obiektywne dane, z zastrzeżeniem możliwości podwyższenia tak ustalonej ceny przez stronę pozwaną w okolicznościach przewidzianych w art. IV § 5 pkt 2 o kwotę poniesionych kosztów, tj. o sumę wprawdzie ściśle nieokreśloną, ale odwołującą się do czynnika dającego się zweryfikować.

Uogólniając, przyjęto tu rozwiązanie, według którego cenę w zawieranych umowach sprzedaży paliwa wyznaczały co do zasady kryteria obiektywne; w określonej jednak sytuacji cena ta mogła być podwyższona przez sprzedawcę z odwołaniem się do kryterium zobiektywizowanego. Zarówno zastosowanie metody obiektywnej, jak i zobiektywizowanej w celu ustalenia rozmiaru przyszłego świadczenia w umowie wzajemnej jest akceptowane na gruncie polskiego prawa cywilnego.

Według wszystkich zapadłych w sprawie orzeczeń, nie ziściły się przewidziane w art. IV § 5 pkt 2 załącznika przesłanki do dokonania przez stronę pozwaną podwyższenia ceny referencyjnej. Ustawa z dnia 25 sierpnia 2006 r. o biokomponentach i biopaliwach ciekłych (j.t. Dz.U. 2015.775), na której przepisy powołała się strona pozwana podwyższając cenę referencyjną, weszła w życie 1 stycznia 2007. W chwili zawarcia umowy franczyzy obowiązywała zatem już od kilku miesięcy. Wobec nieziszczenia się przewidzianych w art. IV § 5 pkt 2 załącznika przesłanek do podwyższenia ceny referencyjnej przez stronę pozwaną, obowiązywała w zawartych przez strony umowach sprzedaży paliwa cena ustalona zgodnie z art. IV § 2 pkt 1 w związku z pkt. 2 oraz § 4 pkt 1 i § 5 pkt 1 załącznika - tj. cena ustalona z pominięciem bezpodstawnej podwyżki.

W tych okolicznościach w sprawie nie było podstaw do zastosowania art. 471 k.c. Przepis ten przewiduje odpowiedzialność odszkodowawczą za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania. Zakłada zatem istnienie zobowiązania do spełnienia świadczenia. Na podstawie tego przepisu naprawieniu podlega szkoda wyrządzona wierzycielowi przez dłużnika wskutek niespełnienia lub nienależytego spełnienia oznaczonego świadczenia stanowiącego przedmiot zobowiązania dłużnika wobec wierzyciela (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2003 r., III CZP 6/03). Z art. IV § 5 pkt 2 załącznika nie wynikało zaś

niewątpliwie żadne zobowiązanie pozwanej spółki wobec strony powodowej, lecz jedynie uprawnienie tej spółki do podwyższenia ceny sprzedawanych paliw. Oczywiście uprawnienie to przysługiwało tylko w określonej sytuacji, ale dokonanie podwyższenia ceny mimo nieziszczenia się stosownych przesłanek mogło spotkać się wyłącznie z sankcją w postaci nieskuteczności podwyżki - z tą konsekwencją, że cena zapłacona za paliwo w części obejmującej kwotę wynikłą z bezpodstawnej podwyżki stanowiła świadczenie nienależne (art. 410 § 2 k.c.).

Okoliczności faktyczne przytoczone na uzasadnienie żądania pozwu uzasadniały jednoznacznie, inaczej niż przyjął Sąd Apelacyjny w wyroku z dnia 27 grudnia 2012 r., rozpoznanie sprawy na podstawie przepisów o zwrot nienależnego świadczenia. Z wielokrotnie już wyjaśnianych w judykaturze przyczyn (zob. np. wyroki Sąd Najwyższego z dnia 19 kwietnia 2007 r., I CSK 27/07 i 1 kwietnia 2011 r., III CSK 220/10) sąd nie jest związany zamieszczoną w pozwie oceną prawną przytoczonej podstawy faktycznej powództwa. Ocena ta może być, co najwyżej, pomocna w określeniu podstawy faktycznej żądania pozwu.

Sąd Apelacyjny, który wydał zaskarżony wyrok, był rzecz jasna, podobnie jak Sąd Okręgowy orzekający w sprawie po raz drugi, związany, zgodnie z art. 386 § 6 k.p.c., oceną Sądu Apelacyjnego wyrażoną w wyroku z dnia 27 grudnia 2012 r., wykluczającą rozstrzygnięcie sprawy na podstawie przepisów o nienależnym świadczeniu i wskazującą przepisy o kontraktowej odpowiedzialności odszkodowawczej jako podstawę materialnoprawną rozstrzygnięcia sprawy. Lecz ocena ta nie wiąże Sądu Najwyższego. Tak samo nie wiąże Sądu Najwyższego uzasadnienie przytoczonych podstaw kasacyjnych w skardze strony powodowej. Uzasadnienie to także - wzorem pozwu - odwołuje się do ponoszenia przez stronę pozwaną odpowiedzialności odszkodowawczej za nienależyte wykonanie zobowiązania i zarzuca jedynie nieprawidłowe zastosowanie art. 471 w związku z art. 361 k.c. Jednakże Sąd Najwyższy, choć jest związany przytoczonymi w skardze podstawami kasacyjnymi i rozpoznaje sprawę w granicach podstaw kasacyjnych (art. 398¹³ k.p.c.), to może niewątpliwie uznać przytoczoną podstawę kasacyjną za uzasadnioną również z innych przyczyn niż wskazane w motywach skargi.

Mimo więc związania Sądu Apelacyjnego przy wydawania zaskarżonego wyroku swą wcześniejszą oceną prawną wykluczającą rozstrzygnięcie rozpoznawanej sprawy na podstawie przepisów o nienależnym świadczeniu i zawierającą wskazówkę rozstrzygnięcia sprawy na podstawie przepisów o nienależnym wykonaniu zobowiązania, a także mimo iż strona skarżąca nie negowała zastosowania w sprawie przepisu art. 471 k.c., lecz zarzucała jedynie nieprawidłowe zastosowanie tego przepisu, nie ma w sprawie przeszkód do uznania, że Sąd Apelacyjny, wydając zaskarżony wyrok, naruszył powołany w skardze w ramach przytoczonych podstaw kasacyjnych przepis art. 471 k.c. przez jego bezpodstawne zastosowanie.

Ponadto uzasadnienie zaskarżonego wyroku w zakresie dotyczącym pojęcia szkody podlegającej naprawieniu na podstawie tego przepisu nie odpowiada wymaganiom art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. (co do naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. jako podstawy kasacyjnej zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2015 r., I CSK 547/14). Choć ze względu na brak podstaw do zastosowania art. 471 k.c. kwestia pojęcia szkody podlegającej naprawieniu na podstawie tego przepisu jest w sprawie bezprzedmiotowa, wypada zauważyć, że z bardzo lakonicznego w tym punkcie uzasadnienie zaskarżonego wyroku nie wynika, dlaczego Sąd Apelacyjny uznał wysokość marży strony powodowej za okoliczność doniosłą dla stwierdzenia doznania przez nią podlegającej naprawieniu szkody.

Z przedstawionych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.